

Kraj Athousů - aneb běžný den entomologů v Turecku (Coleoptera, Elateridae)

Land of Athouses – the usual day of entomologists in Turkey (Coleoptera, Elateridae)

Václav DUŠÁNEK¹⁾ & Josef MERTLIK²⁾

1) Kahlikova 19, 789 01 Zábřeh, Czech republic
dusanek@elateridae.com

2) Pohřebačka 34, CZ-533 45 Opatovice nad Labem, Czech Republic
mertlik@elateridae.com

Abstrakt. Description of capture circumstances of species of genus *Athous* (*A. nadoraz* Mertlik and Dušánek 2006, *A. dusaneki* Platia, 2002, *A. tekkirazicus* Platia, 2002) on a type localities of north Anatolia (Turkey)

Key words: Coleoptera, Elateridae, *Athous nadoraz*, *Athous dusaneki*, *Athous tekkirazicus*, biotopes, Turkey

Rod *Athous* Eschscholtz, 1829 je jedním z nejrozsáhlejších evropských rodů čeledi Elateridae Leach, 1815. Tento rod se vyskytuje pouze na severní polokouli, z čehož převážná většina druhů osidluje západní palearkt. V převážné většině se jedná o druhy podhorské a horské. V Čechách je tento rod zastoupen pouze pěti druhy. Výrazně větší druhová pestrost je ovšem v oblasti Karpat a proto také naše první výpravy za *Athousy* směřovaly v letech 1980 - 1989 právě na Slovensko a do Rumunska. Zde jsme se začali postupně seznamovat se specifickým způsobem života těchto kovaříků. V pozdějších letech jsme začali náš akční rádius rozšiřovat na území od Portugalska po východ Turecka. Za *Athousy* jsme najezdili doposud při desítkách výprav okolo stovky tisíc kilometrů a doufáme, že ještě nějaké přibudou.

Krásných i horších zážitků z tolika výprav máme samozřejmě mnoho, ale některé se vryjí do paměti jaksi hlouběji. O jeden z nich bychom se chtěli s Vámi nyní podělit.

Severní Anatólie, Soğuksu, 29.6.2002

Ráno nás již tradičně probudili pastevci s krávami. Ty zvědavé mrchy nás nenechaly ani posnídat. Příjemná vůně otevřených konzerv je k nám vábila neodolatelnou silou a snažily se něco z našich dobrot ochutnat. Za cenu značných obětí na potravinách jsme spěšně sbalili a popojeli kousek do bezpečí. Po ránu jsme ještě úspěšně zkusili smyk *Athousů* z předešlého večera (*Athous margheritae* Guglielmi & Platia, 1985).

Pokračovali jsme na sedlo Dranaz Geçidi (1350m). Zde byl chycen podle popisu *A. margheritae*. Vlevo na svazích nad silnicí byl celkem pěkný starý bukový les. Zkusili jsme v něm tedy smýkat, ale bylo tu málo trávy a poštěstil se pouze jeden *Athous* (*Athous marginicollis* Reitter, 1890.)

Dál jsme jeli vcelku neutěšenou vyprahlou krajinou téměř bez stromů přes Durağan a Veziköprü na Havzu. Blížilo se již k poledni a slunce začínalo nepříjemně kousat. *Athousové* jsou převážně soumravní brouci a potkat je takovéhle vedru je spíše zázrak, ale v minulosti se nám již mnohokrát stalo, že jednotlivý kus chycený přes den nám celkem spolehlivě ukázal, kam se večer zaměřit. U Köprübaşı jsme zastavili u hřbitova s dubovým lesíkem. Na těchto pietních místech není samozřejmě radno se moc zdržovat a už vůbec ne mávat nad hroby smýkačkami. Ovšem v této měsíční krajině to byla široko daleko snad jediná vegetace, a co by nadšenec pro úlovek nepodstoupil, že? Rychle jsme zde zkusili smyk, ale neúspěšný, bez *Athousů*. Zato si nás všimla místní domorodkyně a hned mazala zpět do vsi. Pro jistotu jsme se rychle vypařili.

Další trochu zelenější místečko jsme našli až u vsi Bürnük asi 5 km severozápadně od města Havza. Vpravo od silnice byl pahorek porostlý dubovým lesem. Byla zde i řídká tráva, ale ve smyku jen stovky malých modrých nosatců. Na Athouse i zde bylo asi moc sucho.

Dál jsme jeli na Kavak a za městem jsme zahuli vpravo na vedlejší silnici na Asarcik. Asi 10 km jihovýchodně od Kavaku jsme našli vpravo u silnice malý topolový háj, kde byl konečně kousek stínu. Položili jsme se do trávy a ve stínu topolů jsme usedli k pozdnímu obědu. Šťavnatý meloun zakoupený kdesi u silnice v Kavaku příjemně chladil naše polouvařená těla. Neúnavný Josef ani snad ještě nedojedl a už se vnořil do lesíka a začal smýkačkou demolovat podrost z travin a ostružin. Neuplynulo snad ani 5 minut a už hlásil úlovek. Zahodili jsme zbytky melounu a vlétli jsme do té trnité džungle za ním. Byl to tohoto dne první nový druh rodu *Athous* (*Athous dusaneki* Platia, 2003).

Slunce začínalo v pozdním odpolední již slábnout a my jsme začínali, jako již tradičně, touto dobou ožívat. Josef nám cestou v autě vyprávěl o krásných bujně zatravněných zahradách a sadech, které měl v této oblasti vyhlédnuté již od roku 2000, kdy mu zde sběr překazilo špatné počasí. Před obcí Düzardic jsme zkusili sběr v lískovém sadu na svahu před mešitou, táhnoucím se až k místnímu hřbitovu. Athousové se nekonali. Já jsem zkusil o kus zpět okraj bukového lesíku. Zde *Athous* byl (*Athous dusaneki* Platia, 2003), dva kusy. Bohužel však jeden domorodec upozoroval naše podezřelé chování a přivolal jandarmu mobilním telefonem. Během deseti minut nás měli. Následovala dosti nepříjemná prohlídka. Evidentně viděli entomologickou výzbroj poprvé v životě, a my jsme jim museli rukama nohama vysvětlovat, že násada od smýkačky není střelná zbraň, síťka že není špionážní anténa, a že kanady na našich nohou neznamenaají nutně, že jsme teroristi. Když uznali, že jsme nejspíš asi nějakí blázni, tak nás vyprovodili až za hranice obce. Cestou jsme mjeli Josefem vybájené lokality a ten při pohledu na tu zeleň jen tiše úpěl.

Když se od nás jandarma odpojila, zkusili jsme ještě prosmýkat lískové sady u obce Çayirkent, zde ovšem neúspěšně.

Soumrak začínal a my jsme se vyskytli neplánovaně na pobřežní magistrále - projížděli jsme městem Samsun. Cestou jsme debatovali o tom, kde to ještě dneska zkusíme, a vzhledem k pokročilé době jsme se rozhodli pro první odbočku do hor, kterou potkáme. První příležitost se vyskytla ve městě Ünye. Před obcí Tekkiraz se objevil vpravo nad silnicí jabloňový sad a za ním lískový. Začínalo se již šerit, tak jsme na nic nečekali a vrhli se mezi řádky jabloní. Jednotlivě se ve smyku začali objevovat Athousové (*Athous tekkirazicus* Platia, 2003). Když jsme se prosmýkali sadem až k vrcholu kopce objevil se před námi bukový hájek s omamně vonícími rododendrony. Na jeho okraji se vyskytli ve smyku, to už se ale vydatně smrákalo, kovařici (*Pseudocrepidophorus flavescens* (Eschscholtz, 1829)). Najednou se Josef zarazil, sedl si na zem a studoval nějakého miniaturního kovaříčka. Seběhli jsme se k němu a začali fantazírovat o jaký druh by mohlo asi jít. Nepodobalo se to ničemu, co jsme doposud v této oblasti viděli. Padaly návrhy jako nový *Pseudocrepidophorus*, *Athous* nebo dokonce i *Elathous*... a najednou lup, a Josefův úlovek se rozhodl, že na něho civíme již dost dlouho, a zajistil si elegantním skokem svobodu. Rozpoutalo se nefalšované lovecké šílenství. Po několika hodinách strávených smykem i sklepem na okrajích bukového remízku a již za svitu baterek jsme doslova vydupali ze země přes deset exemplářů (*Athous nadoraz* Mertlik et Dušánek, 2006). V té době jsme ještě samozřejmě netušili, že Athousové od Kavaku i ti místní ze sadu jsou také nové druhy, ale tento mrňous si o to na první pohled říkal.

Bylo již něco k půlnoci, když jsme se vyčerpaní ale spokojení sešli na okraji silnice u našeho vozidla, a sdělovali si dojmy z vydařeného lovu. Bylo nám jasné, že zde přenocovat kvůli blízkosti vesnice a pošlapané trávě v sadech nemůžeme, a tak následovala vždy nejméně příjemná část dne - hledání noclehu. Jeli jsme stále výš do hor a málem jsme doputovali až do horského města Akkuş. A stále nic příhodného. První odbočka nás zavedla do nějaké chudé horské osady, ale když začali vylézat z hliněných neosvětlených chýší uplácáných z bláta a igelitu tmaví a zarostlí lidé, byl vydán povel zpět! A to rychle! Při dalším pokusu jsme vjeli na lesní mýtinu, která se tvářila na první pohled celkem přívětivě. Opodál bylo sice svoziště dřeva, kde bylo i parkoviště těžařských strojů, ale jinak ticho a nikde nikdo. Zaradovali jsme se. Najednou výstřely! Bylo to sice asi slepými, protože kolem nás nic neprosvíštilo, ale i tak bylo zděšení dokonalé. Ještě nikdy Martin neotočil auto na dva metry široké lesní cestičce tak bleskově a svištěli jsme my, a to rychle pryč. Když jsme se dostali zpátky na asfaltku, oddechli jsme si, ale ne na dlouho. Kde se vzal, tu se vzal, najednou byl za námi Ford Transit. Předjel nás, zablokoval cestu a už se otevíraly dveře, ze kterých začali jak svižníci vyskakovat zarostlí tmaví chlápci, a hrnuli se rovnou k nám. Mezi námi proběhla blesková sekundová domluva co s tím, jejímž výsledkem se nikdo nedivil „projeď to příkopem“. Manévr proběhl úspěšně a Martin to již páčil s naší prastarou Fiestou 150km/h po horských serpentínách zpět k moři. Chlápci v tranzitu se ale nedali a pěkných pár kilometrů nám trvalo než jsme je setřáslí. Ujeli jsme jim.

Zrovna když jsme si chtěli již oddechnout a blížili jsme se do vesnice Kurma, najednou přes celou silnici zátaras. „Mám to projet?“, ptal se Martin, který již asi naplno propadl pocitům psance. Rozmluvili jsme mu to,

protože u uniformovaných příslušníků jandarmy by nám to nemuselo tak lehce projít. Vzali si nás na výslech do kasáren, ale protože se jim v noci nepodařilo sehnat překladatele, pokecali jsme s nimi o fotbalea pak nám vrátili auto a popřáli šťastnou cestu.

Opět jsme se vyskytli na nechutně obydlené pobřežní magistrále. Další kontrola jandarmy v přibřežním městě Fatsa nás už nemohla rozhodit, jenom jsme nějak nechápali, proč nám přikázali zastavit a čtvrt hodiny čekat. Přijel osobák, v něm pět chlapů. Prohlédli si nás, o něčem se radili, nic nevymysleli a my jsme poté mohli pokračovat v krasojíždě. Kemp mezi Piraziz a Bulancakem, který jsme určili všem předchozím kontrolám jako místo našeho noclehu, byl ale bohužel zavřený. Bohužel asi napořád. Byly již čtyři ráno. Zbytek „noci“ jsme strávili tak, že Martin spal v autě a my na betonovém soklu za plotem zavřeného kempu. Za svítání nás Martin probudil ať jedem, že nás tu celou dobu hlídá Turek a právě teď si na chvilku odskočil. Tak jsme naházeli věci do auta a po dvou hodinách neklidného spánku se jeli dospat na lavičky do přístavu za Giresun.

Literatura

GUGLIELMI A., PLATIA G. 1985: Contributo alla conoscenza degli Elateridi di Grecia e Turchia (Coleoptera). *Fragm. Entomol.*, 18 (1): 169-224.

MERTLIK J., DUŠÁNEK V. 2006: Description of five new species of click-beetles (Coleoptera, Elateridae) from the Palaearctic region with remarks about the discriptions 22 additional species. *Folia Heyrovskyana*, 13 (4): 145-162.

PLATIA G. 2003: Descrizione di nuove specie di *Athous* Eschscholtz del sottogenere *Orthathous* Reitter della Turchia (Coleoptera, Elateridae). *Lambillionea*, CIII, 2: 263-268.

Obrazové přílohy:

Obr.1. Trasa akce 29.6.2002 s vyznačením jednotlivých lokalit

Obr. 2.
Smyk *Athous nadoraz* v okolí
městečka Akkuş v červnu
r. 2006

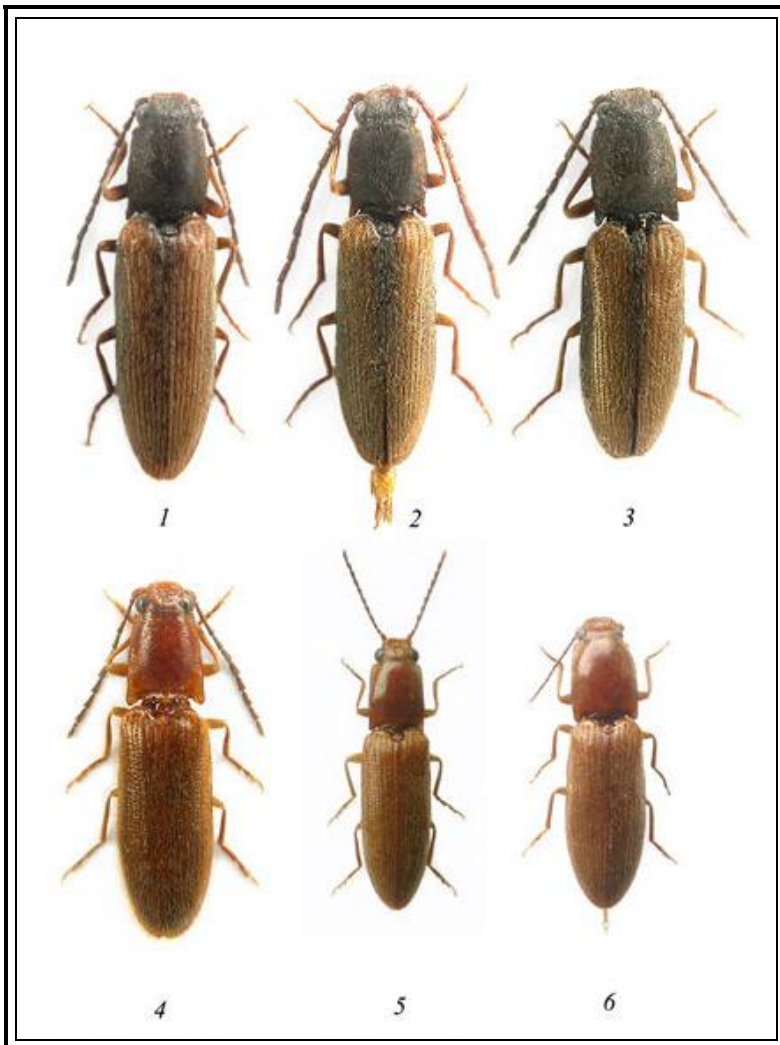
Obr.3.
Typová lokalita druhů *Athous
nadoraz* a *Athous tekkirazicus*
v okolí obce Tekkiraz

Obr.4.
Lokalita druhu *Athous nadoraz*
v okolí obce Tekkiraz

Obr.5.
Účastníci výpravy do Turecka 2002,
zleva: Václav Dušánek, Martin Samek
a Josef Mertlik.

Obr.6.

1. *Athous dusaneki* Platia, 2003
2. *Athous margheritae* Platia, 1985
3. *Athous tekkirazicus* Platia, 2003
4. *Pseudocrepidophorus
flavescens* (Eschscholtz, 1829)
5. *Athous nadoraz*
Mertlik & Dušánek 2006, ♂
6. *Athous nadoraz*
Mertlik & Dušánek 2006, ♀